

BRUKS- ANVISNINGEN

NR 39 – NOVEMBER 2019

Medlemsblad från Åkers Hembygdsförening

www.akershembygd.se

Läs även: **Ordförande har ordet**

Studiebesöket vid Forsa såg

Ögonblick i Åker

Ny bok på gång

Utflykter i hembygden

Historien om Åker-Länna hembygdsförening del 3

Ett minne av paret Lindblad

Många av er har nog sett att det tillkommit en fin bänk till höger om museets ingång. Den kom på plats under maj 2019 och invigdes i samband med museets dag den 2 juni. Bänken är en gåva från **Gerd Silander**, dotter till **Harry** och **Lilly Lindblad**.

Gerd vill med gåvan dels skapa ett minne av Harry och hans kulturhistoriska intresse som tog sig uttryck i tiotusentals fotografier, många små berättelser, en hel del bildvisningar med föredrag och, tillsammans med **Pehr Bengtsson**, boken *Ögonblick i Åker*. Harrys efterlämnade underlag är en guldgruva idag och blir än

mer viktig för kommande generationer.

Men bänken var också, enligt Gerd, ett tack till hembygdsföreningen för det arbete som läggs ned på att ta hand om Harrys alla bilder, filmer, bandade intervjuer med mera och för att föreningen för kommande generationer förvaltar det kulturhistoriska arv han lämnade efter sig.

Åkers hembygdsförening tackar för den fina bänken och inte minst för att vi fått förtroendet att ta hand om Harrys och Lillys arkiv.

Text & bild: Pehr Bengtsson

Bruksanvisningens redaktionsråd består av Sten Hellgren, Tomas Larsson och Pelle Johansson.

Layout och design görs av Per Hellgren; perhellgren@hotmail.com.

Omslagsbild: Vandring till Flintsjön 1953. Hela sällskapet fotograferades av Algernon Lundberg.

Studiebesök på Forsa såg

Hembygdsföreningen inledde höstsäsongen den 12 september med ett studiebesök på Forsa såg. Hela 43 personer vallades runt på området av chefen **Peter Gyllengahm** tillsammans med sonen **Johan**. Under besöket delades alla upp i två grupper som fick se hela processen från timmer till bräda. Många blev förvånade att så mycket är datoriserat i tillverkningskedjan. Allt virke tas till vara i någon form oavsett om det är prima eller ej, rapporterar Pelle Johansson.

FOTO: ROGER GRANATH

Ögonblick i Åker

Övre Marviken. Tre hurtiga skridskoåkare ute på långfärd genom ett isigt vinterdis. Från vänster Tage Höjer, Alvar Andersson och Lars Axelsson. Årtalet är okänt, men förmodligen 1960-tal. Bakom kameran stod som vanligt Harry Lindblad. Fotot är taget ur Harry Lindblads arkiv som förvaltas av Åkers Hembygdsförening.

BROBYHOLM

– HISTORIA OCH MINNE

Nu kommer historien om Brobyholm för första gången i bokform.

Snart ska området bebyggas med 500 bostäder och det som en gång var ett livaktigt samhälle i Krutbruket ska återigen blomstra.

Men hur såg det ut förr?

Boken ges ut av hembygdsföreningen och släpps den 30 november på julmarknaden i Folkets Hus.

**NY
BOK**

HISTORIA OCH MINNE

Aret lider mot sitt slut där mycket har hänt och mycket mer kommer framöver.

Innan året är slut ska vi genomföra årets julmarknad den 30 november. Fjölårets marknad var en stor succé.

I samband med den släpper Per Hellgren sin bok om Brobyholm. På julmarknaden får vi också en lägesbild av byggnationen i Brobyholm genom Krutbrukets personal. Våren/sommaren 2020 beräknar man att sätta spaden i marken vid gamla Hagalund, helt enligt planerna efter vissa ändringar/önskemål från myndigheterna.

Efter detta kommer vår traditonella glöggafton den 4 december med mycket musik samt julsånger av våra smålucior.

Harry Lindblads bilder ligger fortfarande under lupp och kommer så att göra en tid framöver, scanningen går alltså vidare med oförminskad hastighet.

Vi har också haft möten med Strängnäs kommuns ledning vid ett flertal tillfällen i mycket positiv anda om förbättringar i Åker framöver. Ett av önskemålen är att kommunen ska färdigställa gamla järnvägen som cykelled sista biten från Stålboga till Åker. Resten av banan, från Mariefred till Eskilstuna, är intakt och med ett enkelt ja så har vi en underbar cykelled. Dessa diskussioner har förts tillsammans med representanter för Ärla/Stålboga och Cykelfrämjandet .

Den stora nyheten är att fritidsgården flyttar från Åkersskolans kapprum till Folkets hus. Ni vet alla att löftet att flytta tillbaka kom i ett tidigt skede efter flytten till skolan. Många år har gått och just denna flytt skapar diskussion. För en billig peng hade man kunnat få en fungerande lokal i den som brann. Om kommunen ve-

lat detta. Skadorna var ju inte värre än så.

Förberedelser är redan igång för våra utställningar på museet och arkivet 2020. Många inom föreningen ställer upp med otaliga frivilligtimmar för att göra utställningarna så bra som möjligt. Det är en fröjd att vara ordförande i en förening som seglar i medvind.

Se till att folk besöker oss på ett av Sörmlands finaste (det finns fler) museer och arkiv. En utställning om järnvägen är på gång med bilder som i mångt och mycket kommer från museet i Strängnäs. Gamla kulturstaden lade ju ner sitt eget museum med allt vad det innebar. Tänk och tyck vad ni vill om den saken!

En sista grej bara.

Vill du bli en av våra duktiga värdar eller guider, kontakta då någon i styrelsen. Utbildning får du naturligtvis av oss. Kan du inte själv kanske någon i din bekantskapskrets vill istället.

Kontakter hittar du på vår hemsida: www.akershembygd.se

VÅR HEMBYGD ÄR OCKSÅ VÅR FRAMTID!

Ha det bra i höstmörkret och välkommen till våra evenemang, oavsett om du är medlem eller ej. ■

Artiklarna bygger på underlag från protokoll, årsberättelser, ekonomiska rapporter med mera som siste ordföranden, **Erik Heikman**, vid något tillfälle lämnade över till **Bertil Andersson**. För några år sedan återfanns handlingarna bland nuvarande hembygdsförenings material. Därutöver har två artiklar om föreningen presenterade i Södermanlands hembygdsförbunds årsbok *Sörmlandsbygden* 1931 respektive 1932 samt en artikel i nuvarande förenings jubileumsskrift *Från Magasin till Museum* från 2011 legat till grund för arbetet.

Historien om Åkers och Länna hembygdsförening

Del 3

Som den tredje hembygdsföreningen i Södermanland bildades Åkers och Länna hembygdsförening 1928. Efter en lite osäker start följde sedan många år med omfattande verksamhet, men från slutet av 1950-talet kom föreningen att föra en alltmer tynande tillvaro och efter att inte haft någon verksamhet i tjugo år lades den ned 1978. Bara åtta år senare, 1986, startade vår nuvarande hembygdsförening. Pehr Bengtsson fortsätter berätta historien om gamla Åkers och Länna hembygdsförening i detta och några kommande nummer.

Text: Pehr Bengtsson

Inledning

I förra numret av *Bruksanvisningen* kunde vi läsa om bland annat Ärja kyrkoruin, en plats där ett av föreningens återkommande arrangemang genomfördes. Andra regelbundna arrangemang var valborgsfirandet, utflykter, filmvisningar och föreläsningar, om dessa berättas i detta nummer.

Valborg

Firandet av valborg med fackeltåg och brasa startade redan 1929 och blev under många år ett stadigt återkommande arrangemang. Facklor tillverkade man själv och 1935 såldes facklan för 25 öre. Paraffin inhandlades i Mariefreds färghandel och en kubikmeter virke anskaffades för cirka en krona.

I styrelseberättelsen 1930, avseende år 1929, står att läsa: ”Från Styckebruket och Krutbruket tågade man med musikåarer i spetsen vid skenet av facklor till Solberga, varifrån marschen ställdes till en höjd vid Wahrendorff.” Åren närmast efter detta var samlingsplatsen Granby småskola och ”Befolkningen vid de båda Bruken hade talrikt mött upp”. 1934 deltog hela 1000 personer i firandet. Att ha två fackeltåg som utgick från respektive bruk höll man fast vid länge.

År 1937 valdes en ny plats som mål för fackeltågen, nämligen Täby. 1939 inträffade något som säkert tog styrelsen hårt, man blev tvungen att ställa in firandet. Styrelseberättelsen ger besked: ”Val-

borgsmässoafton 1939 kunde inte firas på övligt sätt, då det visade sig omöjligt att ordna med musik och körsång. Med anledning härav framstår det som mest angeläget för föreningen att snarast få tillstånd en pålitlig hembygdskör.”

Inte blev det bättre året efter. Då ställdes valborgsfirandet in på grund av förbud ”mot tändande av eldar i det fria.” Ännu värre skulle det bli, för när planeringen för 1941 startade visade det sig att Godtemplarlogen redan planerat för valborgsfirande. Nu kom Godtemplarlogen att ta över arrangemanget under en period men i april 1951 var valborgsmässofirandet åter uppe på agendan för hembygdsföreningen: ”**Hilmer** inledde med att tala om att Godtemplarna inte längre såg sig i stånd till att anordna något valborgsmässofirande”. Nu beslutades att hembygdsföreningen skulle ta över. Kyrkokören var villig ställa upp, men de behövde få förstärkning då de ansåg sig vara för få för utarrangemang. Vidare diskuterades att försöka få Konsum att betala för fyrverkeriet. Man beslöt också att bjuda in Åkers scoutkår som medarrangör och att kyrkoherde **Rammer** skulle bli vortalar. Bålet var tänkt att ha i närheten av kyrkan då man ryktesvis hört att något bål vid Solberga inte skulle tillåtas i år. Brandchefen fick tio kronor i ersättning ”för hans medverkan vid bålet” enligt verifikation.

Efter att varit vid kyrkan ett par år ville man finna en mer central plats för bålet. Hur det gick med detta står inte att finna i handlingarna. Vare sig i protokoll, verifikationer eller i kassaböcker går det att spåra att någon verksamhet rörande valborg skall ha skett efter 1952.

Andra arrangemang

De olika slag av arrangemang som ordnades var i mångt och mycket liknande de som dagens förening arrangerar. Förutom midsommarfirande och valborg hittar vi föreläsningar, filmaftnar och olika slag av utflykter.

Tidigt kom man igång med "Hem-

bygdsaftnar" med föredrag. Detta blev ett återkommande inslag, inte minst de första åren då flera hembygdsaftnar med föredrag fanns på programmet varje år. Föredrag som "Vår hembygds fornminnen", "Gudstjänstlivet i Åker i slutet av 1700-talet", "Överflödsförordningar och dryckenskapsstraff", "Något om kruk- och Krutbrukets historia" och "Vad gamla kartor säga om Åker" är exempel på vad åhörarna kunde avnjuta vid dessa hembygdsaftnar. I alla fall under de första åren hölls några av hembygdsaftnarna i Länna, den lokalen som då användes var kyrkskolan. Ett av de allra sista föredragen beslutades om i septem-

Åkers musikkår 1932. Musikkåren deltog i föreningens valborgsfirande. Från vänster Eugen Andersson, Nils Johansson, Carl J. Andersson, Anders Ekelund, Helge Lindqvist, Magnus West-
erlund, Eskil Andersson, Ragnar Ekelund, Thure Ljungberg, Stig Lindqvist, Sigurd Lindqvist.

FOTO: OKÄND, HARRY LINDBLADS ARKIV

Ett stort sällskap på vandring till Flintsjön året 1953, arrangerad av Åker-Länna hembygdsförening. Namn på deltagarna kan saknas, men sittande längst fram Algot Pettersson och Jan Södersten. Stående från vänster är Sven Eriksson, Helge Gustavsson, Matilda Gustavsson, Arvid Nilsson, Helge Pettersson, Sven Gustavsson, Astrid Gustavsson, Martin Pettersson. Framför honom står Harald Heikman och bredvid Martin står Inga-Lisa Eriksson, framför henne Berit Ljungberg, därefter Jullan Ljungberg, Ture Ljungberg, framför står Ulla Ljungberg. Så kommer Edvin Södersten med Gertrud Heikman framför, därefter fotografen Algernon Ljungberg, Erik Heikman och framför Nils Åke Johansson.

FOTO: ALGERNON LJUNGBERG

ber 1952. Då skulle föreningen bjuda in "amatörforskaren Grosshandlare **Alfred Jansson**, Stockholm" för att hålla föredrag under rubriken "Åkers Styckebruk i gamla tider". Styrelsen beslutade också att någon inträdesavgift inte skulle tas ut vid detta tillfälle.

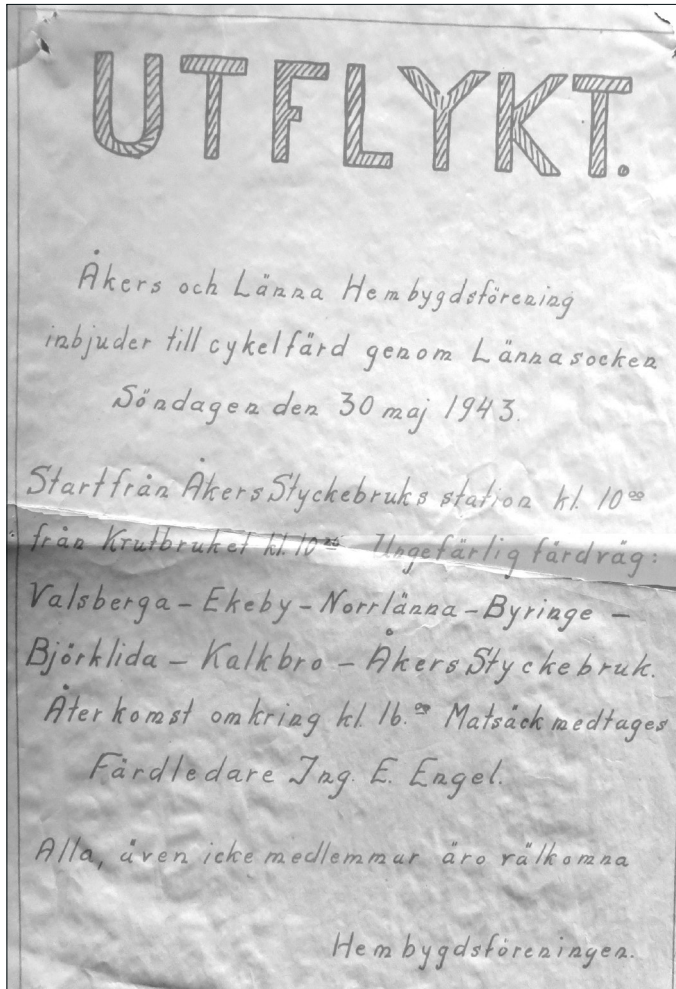
Vid några tillfällen, bland annat 1931, arrangerade man hembygdsbasar vid Krutbrukets skola. 1931 gav den inkomster på 566 kr och 57 öre från bland annat inträdesavgifter, tombola, konditori, fiskdamm, skjutbana och gissningstävling.

Vandringar till fots var under de första åren populärt. År 1932 ge-

nomfördes två vandringar. Den första startade vid Kunskapens träd klockan 09.30 och gick över Mörtsjön, Göksjön, Västra Marviken, Nybonäs, Ökna och till Forssa som man nådde klockan fem på eftermiddagen. Den andra gick i Länna varvid man tog tåget till Byringe station och därifrån vandrade över Borgen Lännsjön, Stavadalen, Rocklänna, Länna Bruk och Byringe station.

Redan 1929 ordnades den första bussutflykten. I styrelseberättelsen står "I september företogs med bilar och buss en utfärd till Selaön för studium av

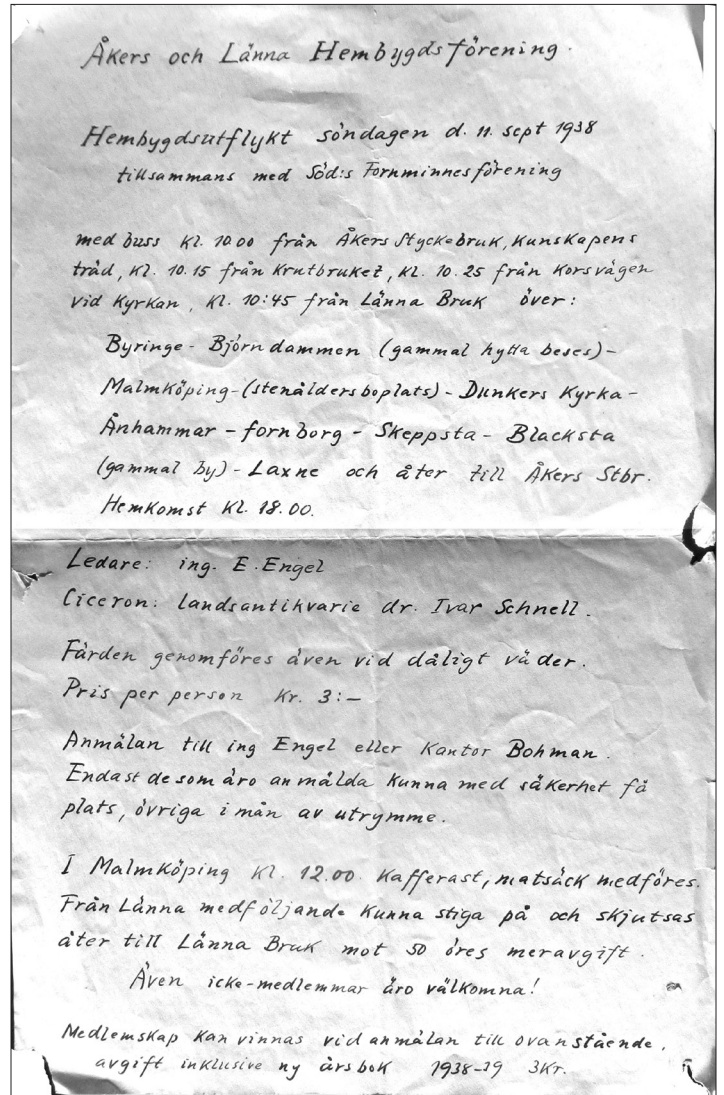

Affisch för cykelutflykt i maj 1943. Affischen lämnades till Åkers nuvarande hembygdsförening av Mariefreds hembygdsförening 2010.

FOTO: PEHR BENGSSON

dess fornminnen.” Även de kommande åren anordnades bussutflykter, i ett fall kombinerat med båt då medlemmarna besökte Björkö och Adelsö. Diskussioner om bussutflykter är ofta återkommande men många blev inte av. Uppsala 1950, Valdemarsudde 1950 och Örebro 1951 är exempel på planer som föll. Styrelsen verkar ha haft idéer men var intresset för lågt måhända? 1951 diskuterades även ett förslag ”att ordna någon slags vinterutfärd. Beslöts att försöka få till stånd en slädflykt upp i skogarna åt gru-

Affisch för bussutflykt tillsammans med Södermanlands fornminnesförening i september 1938.

vorna till.” Inte heller denna vinterutfärd förverkligades, av bevarade handlingar att döma.

Som en utveckling av vandringar till fots kom cykelutflykterna. Nu kom man lite längre och på kortare tid. En av de första blev en tur genom Länna socken i maj 1943. Cykelturen den 4 juni 1944 finns nedtecknad av **Eric Andersson**, så här inleder han:

Efter samling vid ”Kunskaopens” träd, där 31 st. intresserade mött upp, hälsade

G. Öhrner välkommen och då särskilt Ing. **E. Engel**, som skulle leda dagens utflykt. Färden ställdes så till Milsätersborgen direkt, där Ing. Engel berättade om uppkomsten och ändamålet med denna typ av borgar.

Färden fortsatte via Skottvång, Garskog, Skeppsta, Gåsinge kyrka, tillbaks över Skeppsta och vidare mot Nedhyttan, Hulta, Hedberga, Kalkbro och åter hem. Erics berättelse slutar med följande sammanfattning:

Färden som börjades kl. 9.30 var ej avslutad förrän kl. 19.15 men då hade vi fått tillbringa en härlig dag ute i ett strålande väder och i trevligt sällskap, belåtenheten kunde ingen taga miste på, och att den i första hand riktades till Ing. Engel var naturligt då han varit en utomordentlig ciceron under dagen.

Ett återkommande arrangemang de första åren var luciafirandet. Det första ägde rum redan 1928 och därefter fortsatte luciafirandet till och med 1935. Efter 1935 finns inget om luciafirandet i protokoll eller styrelseberättelser. Kanske blev det så kortlivat som handlingarna visar.

Även filmaftnar fanns på föreningens program. Vid föreningsmötet på Krutbruksmässen den 4 maj 1944 var dock anslutningen så dålig att tänkt filmvisning ställdes in. 1951 visade man två filmer i samband med årsmötet på Krutbrukets mäss. Filmerna, som var

hyrda från AB Svensk Filmindustri, hette *Stenåldersmannen* respektive *Känner du landet*. Året därpå anordnades en filmvisning på hösten. Nu visades *Kring ödenas röda slott* och *Lappmark*. Styrelsen hade hyrt A-salen i Folkets Hus med filmapparat, hyran till Folkets Hus var 56 kronor. Den sista gång som föreningen hade filmafton var 1955, då visades *Sommarvägar i Östergyllen* och en film med det lite udda namnet *Ungersk rapsodi nr 2*.

År 1958 gick den sista av hembygdsföreningens aktiviteter av stapeln. Till sammans med kyrkan arrangerade man midsommarfest och högmässa vid Ärja kyrkoruin. Midsommarfesten vid Ärja startade redan 1935 och även om det under en period på 1940-talet inte genomfördes, så kan vi nog ändå säga att detta arrangemang är det som starkast förknippas med Åkers och Länna hembygdsförening. När deltagarna vid midsommarfesten 1958 lämnade Ärja kyrkoruin hade de varit med om föreningens sista evenemang. Visste de om detta? Efter denna dag fick föreningen anses som vilande. ■

Nästa nummer DEL 4:

Om bildandet av Sörmlands hembygdsförbund, Ingvarsstenen som kom tillbaka till Ärja och var föreningens sista slantar tog vägen.

Bruksnotiser

JULMARKNAD

Lördag 30 november kl. 12-15 Folkets Hus Åkers Styckebruk

* PRO-kören "Trevnadssångarna" underhåller

* Handarbeten, smickrier, ljusstakar

* Åkerskalendern 2020

* Ny bok om Brobyholms historia

* ÅIFs 100-årsbok till marknadspris

* Lotterier, chokladjul mm

* Tomten tar emot önskelistor

* Korv-Bengan säljer varmkorv

* Drycker med finska överraskningar

Varmt välkomna!

Arrangörer:

ÅIF Åkers Hembygdsförening
Åkers Finska förening PRO

Traditionell Glöggafton

Onsdag 4 december kl 19.00

Folkets Hus

Luciatåg av barn, kaffe med dopp, glögg, lotterier. Tack överlämnas till alla som arbetar i och för föreningen. Vi avslutar med härlig julmusik framförd av bla Björn Lyckström, saxofon, och Mia Löfgren, sång. Entréavgift 50 kr/person.

Tema - Rysslägret vid Rönntorp i Länna

Onsdag den 29 januari kl 19.00.

Folkets Hus

Vi får besök av Leif Ekblom från Länna Hembygdsförening som berättar om rysslägret som användes för 75 år sedan. Utöver berättelsen visas en film gjord av rysk tv som ger oss information om livet för ryska folket som befann sig i lägret. En både intressant och spännande information av en händelse som ägt rum i vår närhet. Fri entré

Vill du veta mer om bruksarkivet och kanske bli en del av arkivgänget?

Under januari – mars är det tillfälle för er som vill veta lite mer om bruksarkivet. Vi träffas vid fyra tillfällen, första gången är den 21 januari klockan 18.00 och platsen är bruksarkivet ovanpå masugnen från 1795. Övriga pass bestämmer vi den 21 januari.

Efter utbildningen hoppas vi att du vill fortsätta tillsammans med oss och bli en av värdarna på bruksarkivet. Det krävs inga djupa kunskaper om arkivet för att vara värd och du är aldrig ensam i arkivet.

Har du frågor eller vill anmäla dig så hör du av dig till Pehr Bengtsson, 070-589 53 04,
e-post: ps.bengtsson@telia.com
eller till
Tomas Larsson, 070-343 49 73,
e-post: tomas.lommartorp@outlook.com

